

KONFERENCIJOS IR SEMINARAI

X – jame MOKSLO IR KŪRYBOS SIMPOZIUME

1997 m. lapkričio 26 - 30 d. Čikagoje vyko X-asis mokslo ir kūrybos simpoziumas. Mokslo ir kūrybos simpoziumas - tai kas ketveri metai JAV lietuvių bendruomenės, Lituanistikos instituto bei kitų išėivijos organizacijų inicijuojamas didžiulis mokslo ir kultūros renginys. Pirmasis simpoziumas įvyko Čikagoje 1969 m.

Jubiliejinio X-ojo simpoziumo programoje vienas iš plenarinių posėdžių buvo skirtas Lietuvos integracijos į Europos Sąjungą klausimams.

Spausdiname prof. Tomo Remeikio įžangines pastabas plenarinėje sesijoje, Laisvosios Europos/Laisvės radijo Žinių skyriaus direktoriaus Paulo A. Goble'o bei Vilniaus universiteto Tarptautinių santykių ir politikos mokslų instituto docento, Europos integracijos centro direktoriaus Gedimino Vitkaus pranešimus šiame simpoziume.

ISSN 1392-1681

LIETUVOS INTEGRACIJA Į EUROPOS SAUGUMO IR EKONOMINES SISTEMAS: GALIMYBĖS IR ALTERNATYVOS

ĮŽANGINĖS PASTABOS SIMPOZIUMO DALYVIAMS

TOMAS REMEIKIS

Po daugiau kaip keturių dešimtmečių traumos Sovietų Sąjungos ekonominėje ir karinėje integracijoje, naujai atbudusios ir atkūrusios nepriklausomybę valstybės pasisuko į Vakarus su dideliais

Tomas Remeikis, Calumet koledžo (JAV) emeritus politikos mokslų profesorius

© Tomas Remeikis, 1998

Straipsnis įteiktas redakcijai 1998 kovo 10 d.

lūkesčiais ir viltimi, kad jų saugumas ir ekonominė gerovė bus užtikrinta turtingos kapitalistinės Europos Sąjungos ir Šiaurės Atlanto Sutarties Organizacijos (NATO). Tokių politinių poslinkių skatino Vakariai, pirmiausia prižadėdami saugumą, plečiant NATO ir per ekonominę pagalbą, ateinančią iš Europos Sąjungos ir jos atskirų šalių bei tarptautinių plėtros bankų.

Iki šios dienos Lietuvos valdžia – Seimas ir Vyriausybė – karinę ir ekonominę integraciją į Vakarų Europą laiko vienintele alternatyva hegemonijai iš Rytų. Pagrindiniai kandidatai į Lietuvos Prezidento postą – kairėje, centre ir dešinėje – neabejodami pritarė šiai politinei orientacijai. Tačiau, galima teigti, kad iki šiol buvo labai mažai šios problemos giluminių analizių ir kritinio įvertinimo.

Problema, kurią mes čia turėtume apsvastyti, yra ne integracijos politikos tikslingumas, bet šios politikos tikslų pasiekimo galimybės ir alternatyvos pereinamuoju laikotarpiu, siekiant integracijos, kuri būtų kaip ilgalaikės politikos tikslas. Aš keliu šias problemas dėl akivaizdžių priežasčių.

Pirmiausia tai liečia narystę NATO. Mes dabar jau tikrai žinome, kad tuo tarpu tik Lenkija, Vengrija ir Čekija yra pakviestos pradėti prisijungimo prie NATO procesą. Tačiau reikia pastebėti, kad NATO plėtra, kad ir ribota, lieka problemiška, nes visi jos nariai turi patvirtinti NATO sutarties pakeitimus. Net ir Jungtinėse Amerikos Valstybėse NATO plėtimas dar “kabo ore”. 1997 m. spalio mėnesį prasidėjusios Senato užsienio reikalų komiteto diskusijos išryškino rimtą susirūpinimą dėl to, ar pageidaujamos tos kandidatės JAV. Surinkti du trečdalius balsų JAV Senate nėra paprasta. Kelių svarbių sutarčių patvirtinimas buvo sustabdytas net dešimtmečiams.

Kalbant apie NATO “skėčio” suteikimą Baltijos valstybėms, minėtoje Senato diskusijoje Valstybės sekretorė M. Albright pakartojo Amerikos nusistatymą dėl NATO plėtros antrajame rate, tačiau ji nepateikė nei laiko, nei kriterijų tai plėtrai pradėti. Ji tik pasakė, kad visos valstybės, įskaitant ir Rusiją, gali siekti NATO narystės, bet tai būsiąs “procesas”. Kitaip tariant, tai priklausys nuo tarptautinių politikos poslinkių ateityje, ypač Rusijoje. Taigi Lietuva visą dešimtmetį gali nesužinoti, ar ji taps NATO nare. Po tokio tarpsnio NATO gali prisiimti visai kitokį saugumo vaidmenį, nes stiprios karinės sąjungos išlieka, kol yra bendrai aiškiai apibrėžta grėsmė Aljanso narių saugumui.

Todėl klausimas šios konferencijos dalyviams būtų toks:

Ką Lietuva ir kitos Baltijos valstybės turi daryti, kad bent tuo tarpu jų nepriklausomybė būtų užtikrinta?

Kitas yra ekonominės integracijos į Europos Sąjungą klausimas.

Tarp penkių valstybių, kurias Europos Komisija rekomenduoja pradėti derybas dėl narystės, iš Baltijos šalių tik Estija pateko į sąrašą. Kodėl tik Estija, o ne kita ar visos Baltijos valstybės, bent man ir turbūt daugeliui yra neaišku. Šiaip ar taip, Europos Komisijos rekomendacijos gali būti pakeistos kitame Europos viršūnių tarybos susitikime. Šiandien Lietuvoje matome intensyvias pastangas modifikuoti Europos Komisijos rekomendacijas, siekiant, kad visi potencialūs Europos Sąjungos nariai pradėtų derybas kartu.

Kol kas negalime pasakyti, ar Europos viršūnių taryba pakeis Komisijos rekomendacijas, tačiau yra ženklų, kad Lietuvos ir Latvijos atžvilgiu bus neigiamas sprendimas. 1997 m. spalio-lapkričio mėn. Lietuvą aplankė Olandijos užsienio reikalų ministras H. van Miels, Didžiosios Britanijos Valstybės sekretorius Douglas Henderson, ir Europos Komisijos prezidentas J. Santeras. Jie visi be išlygų pareiškė, kad Lietuva dar yra nepasirengusi pradėti derybas dėl stojimo į Europos Sąjungą. Tačiau Lietuvai tikriausiai vėl reikės išgyventi pereinamąjį laikotarpį prieš pasiekiant ekonominės integracijos tikslą.

Tačiau problema čia nesibaigia, nes mes galime kelti pagrįstą klausimą: kokia yra ekonominės integracijos kaina ir nauda, kai kalbama apie ekonomikos kontrolę, suverenumo integralumą ir tautinio identiteto išlaikymą, ypač besivystančiam kraštui kaip Lietuva? Seime šis klausimas buvo beveik užmirštas (tik šioje sesijoje keli Seimo nariai pradėjo kritiškiau kalbėti), o Vyriausybė leidosi į diskusijas tik apie integracijos naudingumą ir biurokratinį pasirengimą jai. Sovietinės integracijos patirtis blokuoja platesnę ir gilesnę integracijos į Europos Sąjungą analizę. Klausimas, bent aš manau, yra pagrįstas, nes ekonominė integracija besivystančiai šaliai nebūtinai yra gerovės pagrindas. Tai yra pastebėję keletas ekonomistų ir globalių poslinkių šioje srityje stebėtojų. Pavyzdžiui, Lewis W. Pauly, žinomas pasaulio finansinių institucijų, Pasaulio banko ir Tarptautinio valiutos fondo vaidmens analitikas, nurodė, kad šios institucijos buvo sukurtos industrinių šalių iniciatyva, kurių finansininkai ir politiniai vadovai jas kontroliuoja, o kartais diktuoja savo reikalavimus besivystančioms silpnesnėms ekonomikoms. Jis pastebėjo,

kad "kasdieninis vidutinio piliečio gyvenimas gali būti visiškai sujauktas, kada valstybės politika peržengia tarptautinių finansininkų lūkesčius". Tokia pat nuomonė pateikiama ir amerikiečio William Pfaff (1997 m. rugsėjo mėn. 30 d.) straipsnyje. Nepaliaujamas Amerikos spaudimas įgyvendinti laisvą prekybą "ne vien nuima muitus, saugojančius vietines rinkas ir gamintojus, bet ir pastato mažos valstybės gamintojus prieš konkurenciją, kurios jie dažnai negali atlaikyti, turi tendenciją sunaikinti mažų vyriausybių galią reguliuoti savo ekonomiką, jau nekalbant apie jų finansinę sistemą... Nepaprastas žmonijos ekonominių visuomenių įvairumas yra grubiai Vakarų ekonominio monolitizmo aneksuojamas ir dominuojamas galingų Vakarų ekonominių veikėjų, kurių motyvacija, paprastai tariant, yra gauti didžiausias galimas pajamas už investicijas".

Jei tokie teiginiai turi kokį pagrindą (bent aš manau, kad taip), tada kokios yra alternatyvos, siekiant ekonominės gerovės Lietuvai?

Tokie yra esminiai klausimai dėl Lietuvos integracijos į Vakarų Europą ir norėčiau, kad šios konferencijos dalyviai pareikštų savo nuomonę.